

3 - 7 FEBRUÁR 2016 / BRATISLAVA

ŠOSTAKOVIČ

KOMPLETNÉ SLÁČIKOVÉ KVARTETÁ

BRODSKY QUARTET^{UK}

konvergencie

ARTFORUM

UTOROK 12/1/2016

19:00 HOD. SVEDECTVO

Robert ROTH číta z Pamäti Dmitrija Šostakoviča
ako ich zaznamenal Solomon Volkov

HUDBA: ŠOSTAKOVIČ / STRAVINSKIJ / PROKOFIEV

Milan PAĽA – husle/violin

Marián SVETLÍK – husle/violin

Jozef LUPTÁK – violončelo/cello

Branislav DUGOVIČ – klarinet/clarinet

VEĽKÉ KONCERTNÉ ŠTÚDIO SLOVENSKEHO ROZHLASU

PREDKONCERT

STREDA 3/2/2016

19:00 HOD. KLAVÍRNE TRIO č. 2 E MOL OP. 67

KLAVÍRNE KVINTETO G MOL OP. 57

Daniel ROWLAND (UK) – husle/violin

Milan PAĽA – husle/violin

Simon TANDREE (UK) – viola/viola

Jozef LUPTÁK – violončelo/cello

Nataša KUDRITSKAYA (UA) – klavír/piano

VEĽKÉ KONCERTNÉ ŠTÚDIO SLOVENSKEHO ROZHLASU

SLÁČIKOVÉ KVARTETÁ 1–15

PIATOK 5/2/2016

19:00 HOD. SLÁČIKOVÉ KVARTETÁ č. 1, 2, 3

SOBOTA 6/2/2016

15:00 HOD. SLÁČIKOVÉ KVARTETÁ č. 6, 4, 5

19:00 HOD. SLÁČIKOVÉ KVARTETÁ č. 7, 8, 9

NEDEĽA 7/2/2016

11:00 HOD. SLÁČIKOVÉ KVARTETÁ č. 11, 12, 13, 14

17:00 HOD. SLÁČIKOVÉ KVARTETÁ č. 10, 15

BRODSKY QUARTET^{UK}

Daniel Rowland – 1. husle/1st violin

Ian Belton – 2. husle/2nd violin

Paul Cassidy – viola/viola

Jacqueline Thomas – violončelo/cello

ENIGMA ŠOSTAKOVIČ

V hudbe 20. storočia azda neexistuje desivejší príklad konfrontácie umelca s mocou ako osudy Dmitrija Šostakoviča. Po skladateľovi, ktorý prežil život v krehkej symbióze s totalitným režimom, ostala silná hudba smútku, strachu i nádeje.

Je máj roku 1937 a pred výťahom jedného z leningradských obytných blokov stojí muž okolo tridsiatky. Stojí tam celú noc a čaká, že si po neho prídu. Nikto z mocných, ktorých kedysi poznal, mu nemôže pomôcť. Takto začína Julian Barnes svoju najnovšiu knihu *The Noise of Time*, ktorej hlavným hrdinom je Dmitrij Šostakovič (1906–1975). Umelca, ktorého život pripomína ťaživú existenciálnu drámu s prvkami absurdnej frašky, charakterizovala ruská skladateľka Sofia Gubajdulina (1931) ako „stelesnenie tragédie, bolesti a teroru našich čias“. Šostakovič sa narodil v cárskom Sankt Peterburgu, v Petrohrade bol svedkom Októbrovej

Dmitrij Šostakovič s členmi Beethovenovho kvarteta

revolúcie, v rodnom meste, medzičasom premenovanom na Leningrad, prežil čas nemeckej blokády. Počas stalinských čistiek ho niekoľkokrát ovanul dych smrti, zažil chruščovský odmäk i nástup normalizácie za Brežnevovej éry. V režime, ktorý vyžadoval, aby umelci angažovane participovali na živote spoločnosti ako „inžinieri ľudských duší“, sa kontaktu s politikou nedalo vyhnúť. Štátna moc Šostakoviča striedavo chválila i zatracovala. Bol skladateľom, ktorého hudba úspešne reprezentovala režim doma i v zahraničí, súčasne opakovane čelil obvi-
neniam najvyššieho vedenia strany i kultúrnych aparátnikov, že je ideologicky slabým dekadentným formalistom, nepriateľom ľudu, ktorý nenapĺňa požiadavky socialistického realizmu. Zvlášť kritický bol koniec 30. rokov 20. storočia, no pod neustálym tlakom, ktorý skladateľa dohnal až k myšlienkam na samovraždu, bol prakticky až do Stalinovej smrti v roku 1953. „Keď niekoho označili nálep-
kou nepriateľ ľudu, všetci sa od neho odvrátili. Každý v panickom strachu ničil

(c) SPUTNIK/Alamy Stock Photo

všetko, čo ho s takým človekom spájalo... Stačilo udanie, že niekto má fotky nepriateľa ľudu a mohlo ho to stať krk,“ možno si prečítať v knihe Solomona Volkova Svedectvo. Pamäti Dmitrija Šostakoviča (New York, 1979). Hoci okolo autenticity „Volkovovho svedectva“ existujú nejasnosti, kniha navždy zmenila spôsob, akým Západ na skladateľa nazerá. Namiesto poslušného syna komunistickej strany, akceptujúceho ideologickú kritiku, sa na scéne objavil zlomený človek žijúci vo vnútornom azyle, v tichej opozícii voči režimu a komunikujúci prostredníctvom kódov a inotajov svojej hudby. Existujú autori, napríklad americký muzikológ Richard Taruskin, ktorí sú presvedčení, že Šostakovič okolo seba mýtus martýra do istej miery vytvoril prostredníctvom Volkovovej knihy úmyselne. Skutočný Šostakovič ostáva aj 110 rokov od svojho narodenia hádankou.

Chaos namiesto hudby

„Zavrhnúť, zabudnúť a zapľuť rýmy, árie aj ruže a ich šumenia, aj všetok ďalší herberg, ktorý je po arzenáloch umenia. (...) Preč s hlupákmi, čo lovia maestrove slová, sledujúc jeho ústa ako nové vráta. Umenie nové dajte, súdruhovia – také, čo vytiahne nám republiku z blata,“ veršuje Vladimír Majakovskij (preklad Ľ. Feldek) v Rozkaze č. 2 armáde umenia (1921). Spočiatku všetko vyzeralo dobre. Nová doba potrebovala odvážne umenie a mladý génus sa rýchlo stal zázračným dieťaťom sovietskej avantgardy. Prvá symfónia, ktorá bola absolventskou prácou 19-ročného Šostakoviča, sa v roku 1926 dočkala verejnej premiéry v podaní Leningradskej filharmónie a po entuziastickom domácom prijatí sa jej na Západe ujali dirigentské hviezdy ako Bruno Walter (Berlín) či Leopold Stokowski (New York). Signály, že niečo nie je v poriadku prichádzali postupne, napríklad keď v roku 1930 Ruská asociácia proletárskych hudobníkov odsúdila Šostakovičovú opernú frašku Nos na Gogoľov námet ako prejav „buržoáznej dekadencie“. Zdrvujujúci atak štátnej moci však prišiel v podobe článku Chaos namiesto hudby, ktorý uverejnila Pravda na Stalinov príkaz. Stalo sa tak po diktátorovej návšteve predstavenia Šostakovičovej opery Lady Macbeth Mcenského okresu v roku 1936, teda dva roky po premiére odvážneho diela. (Skladba bola v roku 1935 prvýkrát v zahraničí uvedená v Bratislave pod taktovkou Oskara Nedbala!) Skladateľovi nepomohol získať späť dôveru balet o kolektívnom poľnohospodárstve na Kube a jeho 4. symfónia musela čakať na premiéru dlhé dve dekády. V ťaživej atmosfére, v ktorej akoby ožili stránky z Kafkovho Procesu a „skladatelia písali na seba udania na notovom papieri“ (Ilf a Petrov), sa navyše začali strácať ľudia zo Šostakovičovho okolia, za všetkých možno spomenúť vplyvného „červeného Napoleona“ maršála Michaila Tuchačevského alebo režiséra Vsevoloda Mejerchoľda, ktorých dal Stalin popraviť.

Kra významov

„Kto chce pochopiť udalosti v Sovietskom zväze od 30. do 70. rokov 20. storočia, musí počúvať Šostakovičove symfónie,“ povedal o hudbe svojho priateľa violončelista Mstislav Rostropovič. Spoznať 15 diel, ktoré Šostakovičovi zabezpečili status jedného z najvýznamnejších symfonikov 20. storočia, možno aj vďaka stále ceneným nahrávkam Ladislava Slováka so Symfonickým orchestrom Československého rozhlasu v Bratislave. Slovák stretol skladateľa v ZSSR, kde bol žiakom a asistentom šéfdirigenta Leningradskej filharmónie Jevgenija Mravinského. V Šostakovičových dielach sa stretávajú hĺbka, pátos a dráma s banálnosťou, iróniou, groteskou a zašifrovanými odkazmi v príbehoch, aké sa od čias Mahlera v hudbe nepodarilo nikomu vyrozprávať. Jedna zo zaujímavých charakteristík jeho tvorby pochádza od priateľa a muzikológa Ivana Solertinského: „Dostojevskij prerozprávajú Chaplinom.“ Medzi symfóniami patrí výnimočné postavenie dvom: 7. „Leningradskej“ (1942) a 13. „Babij Jar“ (1962) na poéziu básnika v nemilosti Jevgenija Jevtušenka (1932). Šostakovič sa zúčastnil na kopaní protitankových zákopov pri Leningrade, z tohto obdobia pochádza i známa propagandistická fotografia skladateľa s požiarnickou helmou, ktorá poslúžila ako predloha obálky Time. Leningradská symfónia putovala po premiére z obliehaného mesta na mikrofilme letecky cez Teherán, Káhiru až do New Yorku. Jej uvádzanie malo povzbudiť Spojencov k aktivite na západnom fronte. Počiatkové interpretácie symfónie ako protestu proti nacizmu vystriedalo poznanie, že koncept skladby je starší a mohla byť rovnako dobre zamýšľaná ako vyjadrenie odporu voči brutalite Stalinovho režimu. Trinástu symfóniu, predstavujúcu otvorenú kritiku ruského antisemitizmu, inšpiroval nacistický masaker tisícok Židov na Ukrajine v roku 1941, o ktorom sa v ZSSR nemohlo hovoriť.

Denníky duše

„Jedným z dôvodov prirodzeného ľudského záujmu o život veľkých skladateľov je aj porovnávanie našich vlastných životných skúseností s osudmi iných. Kvalita, ktorá robí umelca veľkým, je schopnosť symbolického vyjadrenia takýchto skúseností,“ píše v eseji Počúvanie cyklov Richard Taruskin. Šostakovičove kvartetá, ktoré vznikali počas 39 rokov, sa ako celok ocitli v centre intenzívnejšej pozornosti publika i interpretov až v posledných dekádach a v porovnaní so symfóniami prinášajú intímnejší portrét skladateľa. Šostakovičova manželka ich nazvala „denníkmi skladateľovej duše“. Medzi propagátorov týchto autobiografických diel, významom často porovnávaných s Beethovenovou kvartetovou tvorbou, patrí i súbor Brodsky Quartet, vďaka ktorému zaznejú v rámci Konvergencií na Slovensku ako komplet po prvýkrát. Žijeme v kultúrnom i geografickom priestore, kde môžeme kontakt s touto hudbou prežiť počas februárových dní zvlášť intenzívne.

Andrej ŠUBA (písané pre .týždeň)

STREDA 3. 2. 2016 / 19:00 HOD.

VEĽKÉ KONCERTNÉ ŠTÚDIO SLOVENSKEHO ROZHLASU

Daniel ROWLAND (UK) – husle/violin

Milan PAĽA (SK) – husle/violin

Simon TANDREE (UK) – viola/viola

Jozef LUPTÁK (SK) – violončelo/cello

Nataša KUDRITSKAYA (UA) – klavír/piano

PROGRAM

D. ŠOSTAKOVIČ [1906–1975]

KLAVÍRNE TRIO Č. 2 E MOL OP. 67

PIANO TRIO IN E MINOR, OP. 67 [1940]

1. Andante – Moderato
2. Allegro non troppo
3. Largo
4. Allegretto

KLAVÍRNE KVINTETO G MOL OP. 57

PIANO QUINTET IN G MINOR, OP. 57 [1944]

1. Prelúdium – Poco più mosso
2. Fúga: Adagio
3. Scherzo: Allegretto
4. Intermezzo: Lento
5. Finále: Allegretto

„Síla estetického pôsobenia a hudobnej výrazovosti kvinteta je podmanivá.“

PRAVDA

„Trio je pravdepodobne najtragickejším dielom v Šostakovičovej tvorbe. Pátos prameniáci z osobnej straty sa v tejto skladbe zmenil na vyjadrenie tragických pocitov celej generácie.“

IVAN MARTYNOV

„Okolo Šostakovičovho klavírneho kvinteta vznikla atmosféra nezdravej senzácie. Vo svojej podstate ide totiž o skladbu výsostne západnej orientácie. Redaktori Pravdy urobili chybu, keď kvinteto vychválili ako najlepšiu kompozíciu roku 1940. (...) Toto dielo nie je spojené so životom ľudu,“ napísal v liste Stalinovi (7. 1. 1941) kultúrny aparátник Komunistickej strany Sovietskeho zväzu Mojsej Grinberg. **Klavírne kvinteto g mol op. 57** začal Šostakovič komponovať na žiadosť členov Beethovenovho kvarteta necelý rok po 6. symfónii (1939). S prácou začal v lete roku 1940 a Izákovi Glikmanovi neskôr položartom povedal, že skladbu napísal pre seba, aby mohol spolu s Beethovenovým kvartetom cestovať po krajine. Kým dramatická symfónia s názvukmi na Mahlera a Musorgského sovietsku kritiku príliš nenadchla, kvinteto bolo doma (ale i v zahraničí) prijaté mimoriadne pozitívne. Pravda ho označila za najlepšiu kompozíciu roku, dielo získalo aj Stalinovu cenu (1941), ktorá bola spojená s finančnou prémieou 100 000 rubľov – Šostakovič peniaze venoval moskovskej chudobe. Neoklasicky priezračná hudba s bachovskými alúziami (Fúga) a bez výraznejších dramatických zvrátov akoby nezapadala do pochmúrnej atmosféry stalinských represálií ani do sveta zasiahnutého šialenstvom 2. svetovej vojny, možno ju chápať skôr ako únik. Premiéra kvinteta sa uskutočnila v Moskve 23. 11. 1940 so skladateľom pri klavíri. **Klavírne trio č. 2 e mol op. 67** z leta roku 1944 je vyjadrením žiaľu nad smrťou Ivana Solertinského (1902–1944), ktorému Šostakovič dielo dedikoval. So známym hudobným, divadelným a literárnym vedcom, ktorý ovládal niekoľko desiatok jazykov a denník si kvôli bezpečnosti písal v starej portugálčine, spájalo skladateľa blízke priateľstvo: „Často sme bývali spolu. Brával ma na svoje prednášky. Sedel som skromne bokom a čakal až skončí, potom sme sa išli prejsť. Túlali sme sa pozdĺž Nevy alebo zašli do Ľudového domu na pivo.“ Šostakovič rešpektoval Solertinského názory na hudbu a vďačil mu za lepšie oboznámenie s Mahlerovou tvorbou, ktorá mala na neho veľký vplyv. Ak hudba kvinteta odkazuje na 5. a 6. symfóniu, elegické trio má blízko k nasledujúcej dvojici symfónií, ktoré sú považované za umelecké dokumenty Veľkej vlasteneckej

vojny. Na začiatku finále zaznieva (podobne ako v známom 8. kvartete) židovská téma, skladateľom chápaná ako univerzálny symbol utrpenia. Šostakovič trio premiéroval 14. 11. 1944 spolu s hudobníkmi Beethovenovho kvarteta v Leningrade. Aj napriek hrôzam vojny a smrti priateľa skladbu končí síce tichým, no niekoľkokrát zopakovaným akordom E dur.

Filip BALTES

„Vieš, prečo som pridal ku kvartetu klavírny part? Aby som ho mohol hrať sám a koncertovať. Glazunovovo ani Beethovenovo kvarteto nebude môcť toto dielo uvádzať bezo mňa a tak konečne dostanem šancu uvidieť svet.“ Obaja sme vybuchli smiechom. „Ty žartuješ?“ opýtal som sa ho. Dmitrij Dmitrijevič odpovedal: „Ani v najmenšom. Ty si zarytý domased, ja som však vo svojom srdci cestovateľ.“ Ale z výrazu jeho tváre nebolo zrejmé, či hovorí vážne alebo nie. Tento rozhovor sa odohral v lete, ktoré predchádzalo vojne.“

Zo spomienok skladateľovho priateľa Ivana Sollertinského in:

DMITRI & LUDMILA SOLLERTINSKY: PAGES FROM THE LIFE

OF DMITRI SHOSTAKOVICH (Harcourt Brace Jovanovich, 1980)

HUSLE A TROŠKU NERVÓZNE

Husle sa rozochveli, zaprosili
a zabučali –
pomýl si ich s deckom –
že bubon nevydržal:
„Skvelé, skvelé, skvelé!“
a nebol zvedavý už na ich ďalšiu reč
a unavený
vtrhol do virvaru na Kuzneckom,
a hybaj preč.
Orchester hľadej bez dojatia
na rumázganie huslí,
prosté slov
i taktov,
len hlúpy činel,
ktorým mlátia,
zacvendžal občas:
„Čo to?
Kto to takto?“
Ale keď heligón,
tá huba z medi,
čo sa potí,
vykrikol:
„Utri nos,
ty ufňukaná Róza!“
vstal som
a vtackal som sa medzi noty
a pulty, ktoré prehýbala hrôza,
a vykrikol som bohvie prečo:
„Bože!“
a moja ruka krčok z dreva objala.
„Viete čo, husle? Každý môže
nás dvoch mať za dvojčatá!
Je to v tom, že
tiež kričím –
dokázať však neviem ani zbla!“
Muzikanti sa smejú:
„Ten je v kaši!
Drevenú nevestu si našiel!
Ozaj muž!“
Ja na nich kašlem.
Mňa to nezastraší.
„Viete čo, husle?
Podťe!
Žime spolu!
Nuž?“

VLADIMÍR MAJAKOVSKIJ:
ZÁVIĎTE MI

(preložil Ľubomír Feldek
Slovenský spisovateľ, 1974)

PIATOK 5. 2. 2016 / 19:00 HOD.

VEĽKÉ KONCERTNÉ ŠTÚDIO SLOVENSKEHO ROZHLASU

BRODSKY QUARTET ^{UK}

Daniel Rowland – 1. husle/1st violin

Ian Belton – 2. husle/2nd violin

Paul Cassidy – viola/viola

Jacqueline Thomas – violončelo/cello

PROGRAM

D. ŠOSTAKOVIČ [1906–1975]

SLÁČIKOVÉ KVARTETO Č. 1 C DUR OP. 49

STRING QUARTET NO. 1 IN C MAJOR, OP. 49 [1938]

1. Moderato
2. Moderato
3. Allegro molto
4. Allegro

SLÁČIKOVÉ KVARTETO Č. 2 A DUR OP. 68

STRING QUARTET NO. 2 IN A MAJOR, OP. 68 [1944]

1. Ouvertúra: Moderato con moto
2. Recitatív a romanca: Adagio
3. Valčík: Allegro
4. Téma s variáciami: Adagio – Moderato con moto – Allegretto – Più mosso – Allegro non troppo – Allegro – Adagio

PRESTÁVKA/INTERMISSION

SLÁČIKOVÉ KVARTETO Č. 3 F DUR OP. 73

STRING QUARTET NO. 3 IN F MAJOR, OP. 73 [1946]

1. Allegretto
2. Moderato con moto
3. Allegro non troppo
4. Adagio – attacca:
5. Moderato – Adagio

Sláčikové kvarteto, ktoré sa sformovalo v dobe Haydna, Mozarta a Beethovena, ostalo aktuálne aj s príchodom moderny v 20. storočí. Skladateľom poskytovalo na vyjadrenie (ale aj experimentovanie) technicky atraktívne médium a súčasne prítažlivý privátny priestor. Do kánonu kvartetového repertoáru prispeli svojimi dielami inovátori ako Debussy, Ravel, Schönberg, Webern, Stravinskij či Ives. V tomto kontexte patrí významné miesto šiestim kvartetám Bélu Bartóka a pätnástim kvartetám Dmitrija Šostakoviča. Sovietsky skladateľ bol dlhú dobu vnímaný najmä ako tvorca symfonických diel. V priebehu posledných desaťročí sú Šostakovičove kvarteta uvádzané ako cyklus a chápané ako hudobná autobiografia. **Kvarteto č. 1 C dur op. 49** (1938) je jediným z obdobia pred 2. svetovou vojnou. Vznikalo priebežne po dokončení 5. symfónie a kvôli melodickej, prehľadnej forme a optimistickému výrazu ho sám skladateľ označil ako „Jarné“. Premiéra sa uskutočnila 10. 10. 1938 v Leningrade, kde dielo uviedlo Glazunovovo kvarteto. O mesiac neskôr skladba zaznela v Moskve v naštudovaní Beethovenovho kvarteta, ktoré sa odvtedy stalo zanieteným propagátorom skladateľovej tvorby a premiérovalo aj nasledujúcich trinásť Šostakovičových kvartet. **Kvarteto č. 2 A dur op. 68** (1944) vznikalo v susedstve Klavírneho tria č. 2 e mol op. 67. Štvorčasťové dielo je v porovnaní s 1. kvartetom epickejšie, Šostakovič sa v ňom inšpiruje folklorizmom, využíva modalitu a chromatické témy. Experimentuje tiež s formou: po ouvertúre nasledujú ariózo, elegická romanca a spojenie sonáty a ronda v typicky šostakovičovskej paródii valčíka. Skladbu uzatvárajú variácie. Hudba kvarteta vzdialene pripomína svet Čajkovského baletov. Dielo prvýkrát zaznelo začiatkom novembra roku 1944 v Dome zväzu sovietskych skladateľov v Ivanove za účasti Beethovenovho kvarteta. Expresívne **Kvarteto č. 3 F dur op. 73** (1946) predstavuje v Šostakovičovej tvorbe prelom. V tomto znepokojujúcom diele, ktoré si skladateľ veľmi cenil, Šostakovič definitívne našiel osobitý štýl aj na pôde tohto hudobného druhu a prihlásil sa ním k neskorej kvartetovej tvorbe Beethovena. Kvarteto sa po cenzurovanej 9. symfónii stalo ďalším skladateľovým triumfom – jeden zo Šostakovičových kolegov v súvislosti s dielom poznamenal: „Tento človek vidí a cíti život tisíckrát hlbšie ako my všetci ostatní dohromady.“ K päťčasťovej skladbe existuje program, ktorý pri príležitosti premiéry diela vytvoril samotný autor: 1. rozmarné ignorovanie budúcej kataklizmy, 2. náznaky nepokoja a očakávanie, 3. sily vojny rozpútané, 4. pamiatke mŕtvych, 5. večná otázka: prečo? a kvôli čomu? Tretie kvarteto je súčasťou sledu silných diel, v ktorých skladateľ reflektuje zlobu vojny: Leningradskej symfónie, 2. klavírnej sonáty, 8. symfónie... Premiéra sa uskutočnila 16. 12. 1946 v Moskve.

Janka ŠTRPKOVÁ

SILNÁ HUDBA INTENZÍVNYCH EMÓCIÍ

ROZHOVOR S PRIMÁRIUSOM BRODSKY QUARTET DANIELOM ROWLANDOM

Brotsky Quartet nahrá všetky Šostakovičove kvartetá už po druhýkrát. Na trhu je v súčasnosti dostupných viacero kompletov: od historických nahrávok Beethovenovho kvarteta po CD Emerson String Quartet alebo Fitzwilliam String Quartet. Prečo návrat k týmto dielam?

Daniel Rowland: Na dnes už slávnej nahrávke, ktorá vznikla pred 25 rokmi v berlínskych štúdiách spoločnosti Teldec, som neúčinkoval. Členom Brodsky Quartet som sa stal len pred 9 rokmi. Milujem ruskú hudbu a Šostakoviča zvlášť. Jeho kvartetá hrávame často, ako kompletný cyklus sme ich uviedli najmenej desaťkrát. Začiatkom marca nahráme komplet live vo vynikajúcej akustike amsterdamského Muziekgebouw. Živá nahrávka si od interpretov vyžaduje výnimočnú koncentráciu a oddanosť hudbe, prináša však so sebou tiež vzrušujúce riziko a intenzívne emócie.

Amsterdam a Bratislava sú v roku 2016 vaše jediné zastávky na ceste s kompletom Šostakovičových kvartet.

D. R: Možnosť vystúpiť v Bratislave, ktorá prišla aj vďaka môjmu priateľstvu s Jozefom Luptákom, nás všetkých veľmi teší. V Bratislave som prvýkrát vystupoval ešte ako mladý huslista niekedy koncom 90. rokov so známym Slovenským komorným orchestrom Bohdana Warchala a rád sa do tohto mesta vraciam.

Poznávacím znamením Brodsky Quartet je, že často hráva postojačky...

D. R: Sláčikári stoja, keď účinkujú ako sólisti, stoja aj pri komorných recitáloch, pre hráčov to teda nie je nič neobvyklé. Pri uvádzaní Šostakovičových kvartet sa hudobníci hrajúci postojačky môžu cítiť uvoľnenejšie a viac ako „sólisti“. V prípade tejto „extrémnej“, mimoriadne individuálnej, intenzívnej, emocionálnej, niekedy dokonca až teatrálnej hudby, môže byť takéto hranie výhodou.

Tento rok si pripomínate 110. výročie narodenie skladateľa, ako vnímate Šostakovičove kvartetá v tomto kontexte?

D. R: Tieto diela ostávajú stále nesmierne silné vďaka svojim kontrastom. Viaceré časti prinášajú intímne a krehké výpovede, celkovo však ide o hudbu veľkých emócií. Šostakovič skomponoval Dvadsaťštyri prelúdií a fúg pre klavír vo všetkých tóninách a rovnaký plán mal aj s kvartetami. Napriek tomu, že ich napokon stihol napísať „len“ pätnásť, cyklus pôsobí kompaktným a uzavretým dojmom. Prvé kvarteto je dielom „mladého barbara“, v hudbe cítiť optimizmus a nádej, pätnásť je

neuveriteľne temnou skladbou pripomínajúcou rekviem. Je to hudba starého muža, ktorý – „hľadiac smrti do očí“ – reflektuje vlastný život. Cesta od prvého po posledné kvarteto je pre hudobníkov i pre poslucháčov výnimočnou skúsenosťou. Absolvoval som množstvo koncertov, no uvedenie všetkých Šostakovičových kvartetov a intenzívny kontakt s publikom reagujúcim na skladateľovu hudbu je pre mňa stále zdrojom veľmi silných zážitkov.

Šostakovič skomponoval prvé kvarteto ako 32-ročný, v tom čase už mal za sebou Stalinov atak v podobe článku Chaos namiesto hudby a päť symfónií. Čo pre neho podľa vás kvartetá znamenali?

D. R.: Vieme, že jeho symfónie mali problémy s cenzúrou a pravdepodobne cítil, že svoje pocity môže vyjadriť intímnejším spôsobom prostredníctvom hudby pre sláčikové kvarteto. Ôsme kvarteto nazval svojím epitaфом, predchádzajúce venoval manželke Nine, ktorá zomrela veľmi mladá a nasledujúce svojej ďalšej manželke Irine, ktorá stále žije. Jedenáste až štrnásť kvarteto sú dedikované hráčom Beethovenovho kvarteta. Ide teda o veľmi osobné skladby.

Zmenila váš pohľad na Šostakoviča Volkovova kniha Svedectvo?

D. R.: Čítal som ju ešte ako študent. V prípade Volkova som si nie vždy celkom istý, či ide naozaj o Šostakovičove slová. Táto kniha je totiž spojená s množstvom otáznikov. Čítal som aj memoáre Šostakovičovej dcéry, veľmi prínosná je tiež biografia Elisabeth Wilson. Prostredníctvom týchto svedectiev spoznávame človeka, ktorý na svoje okolie pôsobil veľmi plachým dojmom, bol zraniteľný a nervózny, a to až do tej miery, že niekedy mohol sotva rozprávať. Mal rád samotu, no medzi blízkymi priateľmi dokázal prejavovať takmer klaunovský zmysel pre humor. Nebol heroicou osobnosťou typu Solženicyna či Rostropoviča, ktorí sa proti režimu stavali verejne. Šostakovičov protest bol privátnejší. Počuť ho aj v jeho kvartetách.

Pripravil Oliver REHÁK (Denník N)

Brodsky Quartet

(www.brodskyquartet.co.uk)

SOBOTA 6. 2. 2016 / 15:00 HOD.

VEĽKÉ KONCERTNÉ ŠTÚDIO SLOVENSKEHO ROZHLASU

BRODSKY QUARTET^{UK}

PROGRAM

D. ŠOSTAKOVIČ [1906–1975]

SLÁČIKOVÉ KVARTETO Č. 6 G DUR OP. 101

STRING QUARTET NO. 6 IN G MAJOR, OP. 101 [1956]

1. Allegretto
2. Moderato con moto
3. Lento – attacca:
4. Lento – Allegretto – Andante – Lento

SLÁČIKOVÉ KVARTETO Č. 4 D DUR OP. 83

STRING QUARTET NO. 4 IN D MAJOR, OP. 83 [1949]

1. Allegretto
2. Andantino
3. Allegretto – attacca:
4. Allegretto

PRESTÁVKA/INTERMISSION

SLÁČIKOVÉ KVARTETO Č. 5 B DUR OP. 92

STRING QUARTET NO. 5 IN B FLAT MAJOR, OP. 92 [1952]

1. Allegro non troppo – attacca:
2. Andante – Andantino – Andante – Andantino – Andante – attacca:
3. Moderato – Allegretto – Andante

Vznik 4. a 5. kvarteta Dmitrija Šostakoviča spadá do obdobia, kedy sa sovietski skladatelia opäť ocitli v centre pozornosti Komunistickej strany, ktorej kultúrnu politiku definovali požiadavky na ľudovosť a zrozumiteľnosť artikulované Andrejom Ždanovom. V roku 1948 boli Šostakovič (ktorého 9. symfónia bola označená za ideologicky slabú), Prokofiev, Chačaturjan a Miaskovskij obvinení z „dekadentného formalizmu“. Ždanov Šostakovičovu hudbu prirovnával k zvuku zbijačky či dokonca k hudobnej plynovej komore – desivý príznak Lady Macbeth z 30. rokov sa teda opäť objavil na scéne. Na Šostakoviča ako na mimoriadne citlivého človeka tento tlak intenzívne doliehal a jeho situácia sa nezlepšila ani vtedy, keď pred Stranou verejne priznal svoje pochybenie a skomponoval v duchu požiadaviek socialistickeho realizmu oratórium Pieseň o lesoch. Režim skladateľa v roku 1949 využil na propagandu vyslaním na mierovú konferenciu do USA. Pri tejto príležitosti mal Šostakovič možnosť spoznať posledné tri sláčikové kvartetá Bélu Bartóka. Obidve kvartetá, 4. i 5., skladateľ písal „do šuplíka“ a verejnej premiéry sa dočkali až po Stalinovej smrti (1953). **Kvarteto č. 4 D dur op. 83**, venované pamiatke Šostakovičovho priateľa maliara Piotra Williama, je lyrickejšie a svojou melodickosťou, tanečnosťou a štvorčasťovou štruktúrou menej komplikované ako predchádzajúci op. 73. Vo finále diela skladateľ opäť použil židovskú tému. (Z rovnakého obdobia pochádza piesňový cyklus Zo židovskej poézie.) **Kvarteto č. 5 B dur op. 92** patrí medzi najdôležitejšie príspevky do kvartetovej literatúry v 20. storočí. Dielo ťaží zo symfonicky koncipovanej zvukovosti, bezprostredného prepojenia jednotlivých častí, pričom disonantnosť a komplexnosť použitých hudobných štruktúr, ako aj využitie nástrojov v extrémnych polohách odkazujú podľa niektorých autorov na vplyv 2. viedenskej školy. Iní si všimajú, že kvarteto vzniklo v susedstve zbierky 24 prelúdií a fúg inšpirovanej hudbou J. S. Bacha. V 2. časti sa nachádza citát zo skladby Šostakovičovej študentky Galiny Ustvoľskej, s ktorou mal skladateľ v tom čase pomer. Dielo bolo premiérované v Moskve 13. 11. 1953. **Kvarteto č. 6 G dur op. 101** vzniklo po dlhšej odmlke v začiatkoch Chruščovovej éry, nazývanej aj „odmäkom“, ktorá na krátku dobu priniesla obyvateľom Sovietskeho zväzu nádej na zlepšenie pomerov. V prvých dvoch častiach dominujú tanečné rytmy a melodika detských piesní, ktorými sa Šostakovič zaoberal počas vojny i bezprostredne po nej. Lento je pôsobivá passacaglia v tónine b mol. Finále prináša dômyselné polyfonické spracovanie tém z predchádzajúcich častí. Hudba kvarteta pôsobí pokojným a uvoľneným dojmom, pripomínajúcim op. 49. Tejto skladbe však v Šostakovičovom živote predchádzali viaceré tragické udalosti, vrátane smrti manželky Niny a skladateľovej matky.

Milka LENGYELOVÁ/Nikola KOŽELUHOVÁ

SOBOTA 6. 2. 2016 / 19:00 HOD.

VEĽKÉ KONCERTNÉ ŠTÚDIO SLOVENSKEHO ROZHLASU

BRODSKY QUARTET ^{UK}

PROGRAM

D. ŠOSTAKOVIČ [1906–1975]

SLÁČIKOVÉ KVARTETO Č. 7 FIS MOL OP. 108

STRING QUARTET IN F SHARP MINOR, OP. 108 [1960]

1. Allegretto – attacca:
2. Lento – attacca:
3. Allegro – Allegretto – (Adagio)

SLÁČIKOVÉ KVARTETO Č. 8 C MOL OP. 110

STRING QUARTET NO. 8 IN C MINOR, OP. 110 [1960]

1. Largo – attacca:
2. Allegro molto – attacca:
3. Allegretto – attacca:
4. Largo – attacca:
5. Largo

PRESTÁVKA/INTERMISSION

SLÁČIKOVÉ KVARTETO Č. 9 ES DUR OP. 117

STRING QUARTET NO. 9 IN E FLAT MAJOR, OP. 117 [1964]

1. Moderato con moto – attacca:
2. Adagio – attacca:
3. Allegretto – attacca:
4. Adagio – attacca:
5. Allegro

„Keď som komponoval 8. kvarteto, bolo označené ako odsúdenie fašizmu. Ten, kto to vyslovil, musel byť hluchý a slepý. Pretože v tomto kvartete je všetko také jasné ako v šlabikári. Citujem v ňom z Lady Macbeth, z Prvej a Piatej symfónie. Čo majú tieto diela spoločné s fašizmom? Ôsme kvarteto je autobiografické. Použil som v ňom pieseň, ktorú pozná každý – Ty neslobodou ťažkou týraný. V tomto kvartete som použil i židovskú tému z Tria. Keď sa hovorí o hudobných vplyvoch, myslím si, že ma najsilnejšie ovplyvnila židovská ľudová hudba. Dokáže sa tváriť veselo, no v skutočnosti je hlboko tragická. Takmer vždy je to smiech cez slzy. Táto jej vlastnosť je blízka aj môjmu chápaniu hudby. Židia boli trýznení tak dlho, až sa svoje zúfalstvo naučili skrývať. A vyjadrujú ho tanečnou hudbou. Každá skutočná ľudová hudba je krásna, no židovská je jedinečná. Mnoho skladateľov, i ruských, sa intenzívne zaoberalo židovskou hudbou. Napríklad Musorgskij veľmi citlivo štylizoval vo svojich skladbách židovské piesne. Nie je to len otázka čisto hudobná, ale i etická a morálna. Často nejakého človeka posudzujú podľa postoja k Židom. Nikto, kto chce byť považovaný za slušného človeka, dnes nemôže byť antisemitom. Zdá sa to byť také jasné, že sa o tom netreba zmieňovať. V skutočnosti sa o tom hádam už 30 rokov.“

SOLOMON VOLKOV: SVEDECTVO. PAMÄTI DMITRIJA ŠOSTAKOVIČA

Na analýzu Šostakovičovej tvorby mali zásadný vplyv režim a spoločenská klíma. Aj 8. kvarteto, ktoré sa ako jediné stalo bezproblémovou súčasťou koncertného repertoáru, bolo spočiatku považované za výlučne politické dielo. Až niekoľko rokov po skladateľovej smrti sa objavili zmienky o jeho skrytom poslanstve. V súčasnosti sa trojica kvartet, ktoré zaznejú na dnešnom koncerte, považuje za autobiografické diela. **Kvarteto č. 7 fis mol op. 108** (premiérované 15. 5. 1960 v Leningrade) venoval Šostakovič pamiatke svojej manželky Niny Varzarovej. Z tejto hudby smútku je zrejmé, že ani šesť rokov po smrti sa skladateľ s jej stratou úplne nevyrovnal. Siedme kvarteto v Šostakovičovej tónine žiaľu je najkratším z cyklu kvartet a charakterizujú ho kompaktnosť a emocionálna pôsobivosť. Použitím fis mol sa skladateľ odchytil od schémy, ktorú dovtedy sledoval: tónina každého kvarteta bola vždy posunutá o terciu nižšie. **Kvarteto č. 8 c mol op. 110** bolo napísané krátko po premiére 7. kvarteta a ako jediné vzniklo v zahraničí. Šostakovič ho skomponoval počas pobytu v Drážďanoch, kde pripravoval hudbu k filmu Päť dní, päť nocí o bombardovaní mesta Spojencami. Práca na kompozícii,

ktorá patrí medzi jeho najznámejšie a najhrávanejšie, mu trvala len tri dni. Okrem diel, zmiených v citáte zo Svedectva, Šostakovič v skladbe používa aj motívy z Violončelového koncertu Es dur op. 107. Po premiére 2. 10. 1960 skladateľ dielo oficiálne venoval „pamiatke obetí fašizmu a vojny“. V súvislosti s touto skladbou sa zmieňuje aj Šostakovičova osobná kríza, v ktorej sa ocitol po vynútenom vstupe do Komunistickej strany. Pocity morálneho zlyhania vyjadrujú aj slová zaznamenané v korešpondencii s Izákom Glikmanom: „...rozmýšľal som nad tým, že keď jedného dňa zomriem, bude málo pravdepodobné, že niekto napíše dielo venované mojej pamiatke. Preto som sa rozhodol skomponovať jedno pre seba. Dalo by sa dokonca napísať na obálku: Venované pamiatke skladateľa tohto kvarteta...“

Kvarteto č. 9 Es dur op. 117 z roku 1964 je venované Šostakovičovej tretej manželke Irine. Dielo, ktoré pracuje so štýlovými znakmi pochodu, chorálu, fúgy, recitativu a vo finále spracováva témy jednotlivých častí, predstavuje aj po technickej stránke (symfonická zvučnosť, trilkové ostináta, akordické pizzicata) syntézu skladateľových dovtedajších kompozičných snažení. Z výrazového hľadiska sa 9. kvarteto vracia skôr k štýlu Šostakovičových raných diel, než k melanchólii a tragickosti predchádzajúcich dvoch kvartet, a súčasne otvára dvere do Šostakovičovho nasledujúceho skladateľského obdobia. Deviate kvarteto malo premiéru 29. 11. 1964 v Moskve.

Tabita ELIJAŠ

„Hrali sme ho (8. kvarteto, pozn.) v jeho byte. Keď sme skončili, bez slova sa zdvihol a už sa nevrátil. Potichu sme si zbalili nástroje a opustili miestnosť. Na ďalší deň mi volal, bol pritom veľmi vzrušený a povedal: Ospravedlňujem sa, ale jednoducho som nemohol s nikým hovoriť. Nemám, čo by som k tomu dodal, hrajte dielo tak, ako to robíte.“

Zo spomienok violončelistu Borodinovho kvarteta Valentina Berlinského in:

ELISABETH WILSON: ŠOSTAKOVICH. A LIFE REMEMBERED.

(Princeton, 1994)

Cézar fajčí fajku rozvalený pri svojom stole. Chrbtom k Šuchovovi, nevidí ho.

A oproti nemu sedí Ch-123, šľachovitý stavec, riadne odsúdený na dvadsať rokov nútených prác. Kašu je.

„Nie, milý môj,“ tak mäkko, bafkajúc, hovorí Cézar, „musí sa objektívne uznať, že Ejzenštejn je geniálny. Či Ivan Hrozný nie je geniálny? Tanec opričníkov s maskou! Scéna v chráme!“

„Šašovstvo!“ pajedí sa Ch-123 s lyžicou pred ústami. „Tak mnoho umenia, že to už ani nie je umenie. Korenie s makom miesto chleba každodenného! A potom tá nesmierne hnusná politická idea – ospravedlňovanie individuálnej tyranie. Výsmech z pamiatky troch pokolení ruskej inteligencie!“ (Je kašu necitlivými ústami, nejde mu na úžitok.)

„Ale akú inú koncepciu by pustili? ...“

„Ach, **pustili!**? Tak nehovorte, že je génius! Povedzte, že je päťolízáč, poslušne plnil objednávku. Géniovia nepristrihujú koncepciu podľa vkusu tyranov!“

„Hm, hm,“ zakašlal Šuchov, ostýchajúc sa prerušiť učený rozhovor. Ale ani stáť tuná nemal prečo.

Cézar sa obrátil, natiahol ruku za kašou, na Šuchova sa ani nepodíval, akoby kaša sama priletela povetrim – a zas si húdol svoje:

„Počujte, ale umenie, to nie je **čo**, ale **ako!**“

Ch-123 sa toho chytil a hranou dlane po stole, po stole:

„Nuž, choďte si do paroma s vaším ako, ak ono vo mne neprebúdzá kladné city!“

Šuchov postál práve toľko, koľko bolo slušné postáť, keď odovzdal kašu. Čakal, či ho Cézar nepočastuje fajčivom. Ale Cézar už dávno zabudol, že je tu, za jeho chrbtom.

Šuchov sa obrátil a ticho odišiel.

ALEXANDER SOLŽENICYN: JEDEN DEŇ IVANA DENISOVIČA.

(preložil Ján Ferenčík,

Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1963)

NEDEĽA 7. 2. 2016 / 11:00 HOD.

VEĽKÉ KONCERTNÉ ŠTÚDIO SLOVENSKEHO ROZHLASU

BRODSKY QUARTET ^{UK}

PROGRAM

D. ŠOSTAKOVIČ [1906–1975]

SLÁČIKOVÉ KVARTETO Č. 11 F MOL OP. 122

STRING QUARTET IN F MINOR, OP. 122 [1966]

1. Introdukcia: Andantino – attacca:
2. Scherzo: Allegretto – attacca:
3. Recitatív: Adagio – attacca:
4. Etuda: Allegro – attacca:
5. Humoreska: Allegro – attacca:
6. Elégia: Adagio – attacca:
7. Finále: Moderato – Meno mosso – Moderato

SLÁČIKOVÉ KVARTETO Č. 12 DES DUR OP. 133

STRING QUARTET IN D FLAT MAJOR, OP. 133 [1968]

1. Moderato – Allegretto – Moderato – Allegretto – Moderato
2. Allegretto – Adagio – Moderato – Adagio – Moderato – Allegretto

PRESTÁVKA/INTERMISSION

SLÁČIKOVÉ KVARTETO Č. 13 B MOL OP. 138

STRING QUARTET NO. 13 IN B FLAT MINOR, OP. 138 [1970]

Adagio – Doppio movimento – Tempo primo

SLÁČIKOVÉ KVARTETO Č. 14 FIS DUR OP. 142

STRING QUARTET NO. 14 IN F SHARP MAJOR, OP. 142 [1972/73]

1. Allegretto – Meno mosso – Allegretto – Meno mosso – Allegretto
2. Adagio – attacca:
3. Allegretto – Poco meno mosso – Adagio

MÚZA

Keď v nočnej chvíli čakám na jej príchod,
akoby srdce tlčť mi prestalo.

Čo pocty, mladosť, voľnosť, čaro príhod
pred týmto milým hosťom s pišťalou.

A zrazu vošla. Z tváre závoj sňala
a očami ma takmer prebíja.

Hovorím jej: „To ty si diktovala
Dantemu Peklo?“ Odpovie mi: „Ja“.

(1924)

SMRŤ

1

Bola som na pokraji niečoho,
čoho ozaistné meno nepoznáme...
Vábiaci spánok – priam ma premohol,
to vyklzávanie zo seba samej...

2

A ja už stojím pred tým niečím zmlknutá –
všetkým sa ujde, s platbou rôznych súčínov...
Na tejto lodi je už pre mňa kajuta
a vietor v plachtách – a tá strašná minúta
rozlúčky s mojou rodnou krajinou.

(1942)

ANNA ACEMATOVOVÁ

Preložil Ján Zambor

Smrť, žiaľ, temnota a strata blízkych. Tieto témy spájajú 11. až 14. kvarteto Dmitrija Šostakoviča. Prostredníctvom nich sa poslucháč prenáša do skladateľovho intímneho sveta, akoby čítal jeho autobiografiu. Diela sú venované členom Beethovenovho kvarteta. Skladateľ si nimi uctil hudobníkov a priateľov, ktorí sa stali zasvätenými interpretmi jeho komornej hudby a s výnimkou prvého a posledného premiérovali všetky jeho kvartetá. Beethovenovo kvarteto vzniklo v roku 1923. Spočiatku vystupovalo pod menom Kvarteto moskovského konzervatória, no po úspešnom uvedení dvoch beethovenovských cyklov (1927, 1931) sa premenovalo a ako Beethovenovo kvarteto ho pozná celý svet. Takmer štyri dekády vystupovalo v pôvodnom zložení: Dmitrij Tsiganov (1. husle), Vasilij Širinskij (2. husle), Vadim Borisovskij (viola) a Sergej Širinskij (violončelo). Šestnásteho augusta 1965 zasiahla hudobníkov i Šostakoviča smutná správa: ansámbel stratil svojho druhého

huslistu. O rok neskôr venoval skladateľ jeho pamiatke **Kvarteto č. 11 f mol op. 122**. Pohrebný pochod, disonantné akordy, nedokončené frázy, neurčitá tonalita – táto hudba je žalospevom, navyše umocneným tóninou f mol, ktorá v barokovej estetike reprezentuje smrť. Kompozícia pozostáva zo siedmich krátkych a zdanlivo nesúrodých častí, akoby chcel Šostakovič naznačiť, že kvarteto utrpelo stratu. Jednota je obnovená až v závere, kde husle držia tón c⁴ – symbol Širinského odchodu. Toto kvarteto otvorilo bránu ďalšej etape Šostakovičovej tvorby, ktorej hlavnou témou bola smrť. Po venovaní skladby Širinskému skladateľ cítil potrebu uctiť si aj ostatných členov kvarteta: „Keď zomrel Vasilij Širinskij, rozhodol som sa mu venovať skladbu, ale povedal som si, že to nestačí. Všetci toho pre mňa urobili nesmierne veľa, rozhodol som sa venovať skladbu každému osobitne.“ (Komsomoľskaja pravda, 26. 7. 1973) **Kvarteto č. 12 Des dur op. 133** dokončil Šostakovič v roku 1968, adresátom diela je Dmitrij Tsiganov. Šostakovič v ňom pracuje s 12-tónovým radom, no iným spôsobom ako predstaviteľa 2. viedenskej školy (Schönberg, Berg, Webern). Dodekafóniu používa ako prostriedok na dosiahnutie určitej atmosféry v rámci širšieho hudobného kontextu. „Myslím si, že výrazový potenciál dodekafónie je veľmi obmedzený. Dá sa ňou vyjadriť len depresia a strach,“ povedal skladateľ. Použitie dodekafónie tak súvisí so zámerom vyjadriť pochmúrnú náladu a úzkosť z prichádzajúcej smrti i zo zhoršujúceho sa zdravia. Túto techniku použil vo všetkých nasledujúcich kvartetách. K premiére skladby Šostakovič zverejnil program: 1. časť reprezentuje svet ideálov, 2. časť, ktorá je nepokojným scherzom, v sebe nesie otázku, ako vyriešiť protikladnosť sveta ideálov a reality. Trvalo dva roky, kým sa skladby dočkal aj Vadim Borisovskij, ktorému je venované **Kvarteto č. 13 b mol op. 138** z roku 1970. Temná a znepokojivá skladba potvrdzuje Šostakovičov nový zvukový ideál. Pozostáva z jedinej časti v jednoduchej 3-dielnej forme s kódom. Šostakovič v nej pracuje s perkusívnymi efektmi, predpisuje údery sláčikov o telo nástroja. Trinásť kvarteto svojou náladou najintenzívnejšie vyjadruje Šostakovičove myšlienky na smrť. V tomto období skladateľ prekonal dva infarkty a bol často hospitalizovaný. Predposledné **Kvarteto č. 14 Fis dur op. 142** venoval Šostakovič Sergejovi Širinskému, ktorého violončelo dominuje v 3. časti. V porovnaní s ostatnými kvartetami ide o percepčne menej náročnú kompozíciu. Témy a frázy sú melodickejšie, no aj v tomto diele je použitý 12-tónový rad. Zaujímavosťou skladby je kryptogram v notách ukrývajúci meno Serioža, zdobneninu mena Sergej. Šostakovič v kvartete cituje áriu Serjoža, miláčik môj zo svojej opery Lady Macbeth Mcenského okresu. Kvartetá č. 11 – 14, vyrovnávajúce sa s témami osudu a smrti, patria vďaka svojmu kompozičnému majstrovstvu a emocionálnej sile k vrcholom Šostakovičovej komornej tvorby.

Peter DOBŠINSKÝ

ŠOSTAKOVIČ A JEHO DOBA

25. 9. 1906 v Petrohrade sa narodil Dmitrij Šostakovič

1914 atentát na Františka Ferdinanda, začiatok 1. svetovej vojny /
1917 abdikácia cára Mikuláša II., boľševici s Leninom zvrhli Dočasnú vládu /
1918 abdikácia rakúskeho cisára Karola I., koniec 1. svetovej vojny /
1919 Hitler vstupuje do Nemeckej robotníckej strany / **1921** v Nemecku začína obdobie hyperinflácie / **1922** založenie BBC, v Taliansku sa k moci dostáva Mussolini / **1924** smrť Lenina, jeho nástupcom sa stáva Stalin /
1924/25 1. symfónia / **1925** Hitler vydáva Mein Kampf / **1927** 2. symfónia /
1927/28 opera Nos / **1928** A. Flemming objavil penicilín / **1929** 3. symfónia /
1930 v ZSSR prebieha násilná kolektivizácia / **1930/32** opera Lady Macbeth Mcenského okresu / **1933** Hitler menovaný ríšskym kancelárom, 1. klavírny koncert / **1934** začiatok stalinských Veľkých čistiek, Violončelová sonáta /
1935 Nemecko prijíma protižidovské zákony / **1935/36** 4. symfónia /
1937 napadnutie Číny Japonskom, 5. symfónia / **1938** anšlus Rakúska, 1. sláčikové kvarteto / **1939** pakt Ribbentrop-Molotov, napadnutie Poľska, začiatok 2. svetovej vojny, 6. symfónia / **1940** masaker v Katynskom lese, zavraždenie Trockého, Klavírne kvinteto / **1941** napadnutie ZSSR, 7. symfónia „Leningradská“ /
1941/1942 bitka o Moskvu / **1943** povstanie vo Varšavskom gete, 8. symfónia /
1944 2. klavírne trio, 2. sláčikové kvarteto / **1945** bombardovanie Drážďany Spojencami, Jaltská konferencia, koniec 2. svetovej vojny, 9. symfónia /
1946 Winston Churchill hovorí o Železnej opone, 3. sláčikové kvarteto /
1947/48 1. husľový koncert, cyklus piesní Zo židovskej poézie / **1948** Marshallov plán / **1949** vznik NATO, 4. sláčikové kvarteto, ZSSR disponuje atómovými zbraňami / **1950** Kórejská vojna / **1950/51** 24 prelúdií a rúg / **1952** 5. sláčikové kvarteto / **1953** smrť Stalina, 10. symfónia / **1955** vznik Varšavskej zmluvy /
1956 6. sláčikové kvarteto / **1957** Sputnik 1 na obežnej dráhe, 2. klavírny koncert, 11. symfónia „Rok 1905“ / **1959** komunizmus na Kube, 1. violončelový koncert /
1960 vznik Beatles, 7. a 8. sláčikové kvarteto / **1961** Gagarin vo vesmíre, 12. symfónia „Rok 1917“ / **1962** 13. symfónia „Babíj jar“ / **1964** 9. a 10. sláčikové kvarteto / **1966** začiatok Kultúrnej revolúcie v Číne, 11. sláčikové kvarteto /
1967 Šesťdňová vojna medzi Izraelom a arabskými štátmi / **1968** Pražská jar, 12. kvarteto, Husľová sonáta / **1969** 14. symfónia / **1970** 13. sláčikové kvarteto / **1971** 15. symfónia / **1972/73** 14. sláčikové kvarteto / **1973** odchod USA z Vietnamu / **1974** 15. sláčikové kvarteto / **1975** Violová sonáta

9. 8. 1975 Dmitrij Šostakovič zomiera v Moskve

Spracoval Filip BALTES

NEDEĽA 7. 2. 2016 / 17:00 HOD.

VEĽKÉ KONCERTNÉ ŠTÚDIO SLOVENSKEHO ROZHLASU

BRODSKY QUARTET ^{UK}

PROGRAM

D. ŠOSTAKOVIČ [1906–1975]

SLÁČIKOVÉ KVARTETO Č. 10 AS DUR OP. 118

STRING QUARTET NO. 10 IN A FLAT MAJOR, OP. 118 [1964]

1. Andante
2. Allegretto furioso
3. Adagio – attacca:
4. Allegretto – Andante

PRESTÁVKA/INTERMISSION

SLÁČIKOVÉ KVARTETO Č. 15 ES MOL OP. 144

STRING QUARTET NO. 15 IN E FLAT MINOR, OP. 144 [1974]

1. Elégia: Adagio – attacca:
2. Serenáda: Adagio – attacca:
3. Intermezzo: Adagio – attacca:
4. Nokturno: Adagio – attacca:
5. Smútočný pochod: Adagio molto – attacca:
6. Epilóg: Adagio – Adagio molto

„Pre naše umenie nie je smrť témou. Písať o smrti je rovnaké, ako keď sa človek v slušnej spoločnosti vysmrká do rukáva. Z takéhoto postoja potom vychádzajú aj niektoré názvy diel, napríklad Optimistická tragédia. Taký nezmysel. Tragédia je tragédia. Optimizmus v nej byť nemôže. Nie som pravdepodobne so svojími úvahami o smrti sám, myslím, že sa touto témou zaoberajú aj iní, hoci žijú v socialistickej spoločnosti, v ktorej tragédia získala prívlastok optimistická. Privykol som si myšlienke nevyhnutného konca. Prírodným zákonom sa nikto nemôže vyhnúť. K smrti je potrebné zaujať racionálne stanovisko, viac o nej premýšľať. Nesmieme nechať úvahy dôjsť k tomu, aby sa nás náhle zmocnil strach. Na smrť si treba zvyknúť. Premýšľanie a písanie o smrti nepovažujem za príznak choroby. Tiež si nemyslím, že by o nej mali písať len starí ľudia. Keby ľudia začali premýšľať o smrti v mladosti, robili by menej hlúposti. Považuje sa za nepatričné, keď o smrti píšú mladí. Prečo? Premýšľať o smrti a písať o nej prináša ovocie. Čím zreteľnejší je konečný bod, tým ľahšie k nemu nájdeme priamu cestu.“

SOLOMON VOLKOV: SVEDECTVO. PAMÄTI DMITRIJA ŠOSTAKOVIČA

Kvarteto č. 10 As dur op. 118 vzniklo počas skladateľovho pobytu v arménskom Dilizane v júli roku 1964. Optimisticky pôsobiace dielo je venované Šostakovičovmu priateľovi a protežantovi skladateľovi Mojsejovi (Mieczyslawovi) Weinbergovi (1919—1996). Napriek celkovému pozitívnemu vyzneniu skladby trpel skladateľ v čase jej vzniku zhoršujúcimi sa zdravotnými problémami a už takmer nedokázal používať pravú ruku. Kompozícia mala spolu s 9. kvartetom premiéru 20. 11. 1964. Legendárny violončelista Mstislav Rostropovič v spomienkach na Šostakoviča zmieňuje, že ku koncu impozantnej kariéry Beethovenovho kvarteta skladateľ hru hudobníkov nepovažoval za vyhovujúcu jeho vysokým nárokom na interpretáciu, napriek tomu však ostával telesu verný. „Keď vidím, že sú stále spolu, dáva mi to pocit istoty. Viem, že svet je v poriadku, keďže stále existujú,“ povedal Rostropovičovi. Nakoľko violončelista Beethovenovho kvarteta Sergej Širinskij zomrel počas skúšok Šostakovičovho finálneho kvartetového opusu, premiéru diela uviedlo Tanejevovo kvarteto. Stalo sa tak 15. 11. 1974 v Leningrade. Skladateľ Krzysztof Meyer v Šostakovičovej biografii spomína, že po doznení hudby sa všetci v preplnenej sále mlčky postavili, aby vzdali poctu skladateľovi, ktorý už nedokázal vyjsť za interpretmi na pódium. **Kvarteto č. 15 es mol op. 144** – hudba rozlúčky, smútku a rezignácie – pozostáva zo šiestich pomalých častí, ktoré nasledujú za sebou bez prerušenia a je považované za skladateľovo rekviem. Šostakovič toto najrozsiahlejšie zo svojich kvartet počas súkromnej prehrávky označil za „filozofické dielo, ktoré mu je osobne najdrahšie“.

Andrej ŠUBA

DAS ÄNIGMA SCHOSTAKOWITSCH

War er wirklich treuer und überzeugter Kommunist, als welchen ihn die New York Times nach seinem Tod beschrieb? War er Opportunist, der sich pragmatisch dem sowjetischen Regime und der Ästhetik des sozialistischen Realismus unterwarf, oder zog er sich aus Ohnmacht ins innere Asyl zurück und kommunizierte mit der Welt nur durch Musik und die in ihr verborgenen Hinweise? Der bekannte russische Pianist und Dirigent Wladimir Ashkenazy sagte über seinen Landsmann: „Schostakowitschs Musik ist ein Produkt der sowjetischen Gesellschaft, doch vermochte sie über ihre Entstehungszeit hinaus allgemeinmenschlichen und andauernden Wert erlangen. Die Fähigkeit der persönlichen Erfahrung universelle Gültigkeit zu verschaffen ist das Zeichen eines Genies.“ Im Jahr 2016 gedenkt die Welt des 110. Geburtstags von Dmitri Schostakowitsch (1906–1975), eines der bedeutendsten Komponisten des 20. Jahrhunderts, der als introvertiertes Genie in zerbrechlicher Symbiose mit einem gefährlichen Regime lebte. Seine Musik kann als Autobiographie, als Zeugnis, aber auch als zeitlos gültige Botschaft eines empfindlichen Künstlers über seine Zeit empfunden werden.

„Die oberflächliche Bekanntschaft mit einem Kunstwerk ist unmöglich, denn so kann es nicht zu deiner Seele vordringen, dich beeinflussen. Wozu sollte solch ein Werk dienen? Der Selbstliebe des Künstlers? Will der Autor wohl zur funkelnden Figur vor dunklem Hintergrund werden?“

SOLOMON WOLKOW: DIE MEMOIREN

(Die Memoiren des Dmitri Schostakowitsch)

SCHOSTAKOWITSCH 110/15/2016

Dank der Zusammenarbeit des Musikfestivals Konvergencie mit dem Slowakischen Rundfunk und Fernsehen (RTVS)/Radio Devín erklingt anlässlich des 110. Geburtstags von Dmitri Schostakowitsch erstmals in Bratislava das gesamte Quartettschaffen dieses großen Klassikers der Musik des 20. Jahrhunderts. Annähernd sieben Stunden Musik, in drei Tagen und fünf Konzerten aufgeführt vom Brodsky Quartet, sind das verheißungsvolle Angebot außerordentlicher und intensiver musikalischer Erlebnisse.

„Je mehr Zuhörer, desto zahlreicher sind die Denunzianten unter ihnen. Und je besser sie verstehen worum es geht, desto größer die Wahrscheinlichkeit, dass man von ihnen denunziert wird. Eine schwere und komplizierte Lage, die mit der Zeit nur noch schwieriger wird. Es ist traurig darüber zu reden, traurig und unangenehm, aber notwendig, wenn ich der Wahrheit treu bleiben will.“

SOLOMON WOLKOW: DIE MEMOIREN

(Die Memoiren des Dmitri Schostakowitsch)

„Seine Musik spricht nicht über das politische System, in dem er lebte, sondern über die Gegenüberstellung des Einzelnen und der Gesellschaft.“

KURT SANDERLING

UMELCI

BRODSKY QUARTET (UK) – britské sláčikové kvarteto v zložení Daniel ROWLAND (1. husle), Ian BELTON (2. husle), Paul CASSIDY (viola) a Jacqueline THOMAS (violončelo) je pomenované po slávnom ruskom huslistovi Adolfovi Brodskom, známom zo spolupráce s Čajkovským. Brodsky Quartet vznikol v roku 1972 a po vyše štyridsiatich rokoch pôsobenia na medzinárodnej scéne má na konte viac než 3000 koncertných vystúpení a 60 nahrávok. Účinkovanie súboru sa neobmedzuje len na prestížne pódia v Európe a USA, Brodsky Quartet koncertuje aj v Ázii, Austrálii a v Južnej Afrike. Hudobníci pravidelne spolupracujú s BBC, od roku 2012 nahrávajú pre spoločnosť Chandos Records. Ich umeleckej činnosti dominujú uvedenia kompletných cyklov kvartet Beethovena, Schuberta, Čajkovského, Brittena a Schönberga, no vďaka spolupráci s Paulom McCartneym, Björk či Elvisom Costello je súbor známy aj mimo klasickej hudby. Umeľci organizujú medzinárodné hudobné kurzy a sú držiteľmi čestného doktorátu University of Kent a Univerzity of Teeside. V roku 1997 obdržali ocenenie Royal Philharmonic Society Award. Kvartetá Dmitrija Šostakoviča patria od začiatku medzi jeho repertoárové špeciality. Tretie bolo medzi prvými dielami, ktoré britskí hudobníci našťudovali. V 70. rokoch 20. storočia, kedy v západnej Európe neboli všetky skladateľove kompozície rovnako dostupné, si hudobníci museli party 11. kvarteta prepísať z nahrávky. Úspešné uvedenie všetkých Šostakovičových kvartet koncom 80. rokov v londýnskej Queen Elizabeth Hall viedlo k ponuke vydavateľstva Teldec nahráť tieto diela ako celok prvýkrát na CD. Okrem Bratislavy uvedie Brodsky Quartet komplet Šostakovičových kvartet len v amsterdamskom Muziekgebouw, kde celý cyklus nahrá live pre známe vydavateľstvo Chandos. Skutočnosť, že Šostakovičove kvartetá sú od vzniku telesa stabilnou súčasťou jeho repertoáru, sa v interpretácii prejavuje v hĺbke ponoru do skladateľovej poetiky a v intenzite poslucháčskeho zážitku, o čom svedčí i kritika uverejnená v britskom denníku The Guardian (2014): „Šostakovičove kvartetá patria už dlhú dobu medzi základné kamene repertoáru Brodsky Quartet. (...) V hre hudobníkov bolo cítiť prežitie skladateľovho zápasu s morálnymi a filozofickými otázkami, ich aktuálnosť podčiarkla rozvážnosť interpretácie. Schopnosť komunikovať odkaz týchto diel na viacerých úrovniach, pričom ich esenciálnymi kvalitami ostávajú ľudskosť a virtuozita, sú príslušom trvalých zážitkov z celého cyklu.“ (www.brodskyquartet.co.uk)

Daniel ROWLAND (husle, NL/UK) – popredný holandsko-anglický huslista, žiak Viktora Libermana a Igora Oistracha, má za sebou spoluprácu s osobnosťami ako H. Krebbers, I. Gitlis, P. Leschenko, H. Holliger, D. Upshaw, M. Nisinman, ale tiež Elvis Costello. Je známy ako charizmatický sólista, komorný hráč a umelecký vedúci. Debutoval Čajkovského Husľovým koncertom v amsterdamskom Concertgebouw,

účinkoval v koncertných sálach ako Carnegie Hall (New York), Royal Albert Hall (Londýn) alebo Gulbenkian (Lisabon). Je vášnivým propagátorom súčasnej hudby, držiteľom Ceny Brahmsovej spoločnosti (Baden-Baden) a častým hosťom prestížnych festivalov komornej hudby v Kuhmo (Fínsko), Stellenbosch (Juhoafrická republika), Risor (Nórsko), Sonoro (Rumunsko), Osnabrück (Nemecko), Oxford (UK), Chicago či Rio de Janeiro. The Stift International Music Festival (Holandsko), ktorého je zakladateľom a umeleckým riaditeľom, má za sebou už 10 ročníkov. V júli 2007 sa stal prvým huslistom Brodsky String Quartet. Od roku 2012 pôsobí v súbore London Conchord Ensemble. D. Rowland je profesorom husľovej hry na Royal College of Music v Londýne, učí na majstrovských kurzoch po celom svete. Je hosťujúcim koncertným majstrom Symfonického orchestra BBC (BBCSO), škótskeho komorného orchestra a Mahlerovho komorného orchestra. Hrá na nástroji z dielne cremonskeho majstra Lorenza Storioniho z roku 1776. (www.danielrowland.com)

Nataša KUDRITSKAYA (klavír, UA) – narodila sa v roku 1983 v ruskom meste Perm, hudobné vzdelanie získala na Kyjevskej hudobnej škole M. Lysenka a na Čajkovského hudobnej akadémii na Ukrajine. Od roku 2003 študovala na známom Parížskom konzervatóriu, kde spolupracovala s významnými klavírnymi umelcami (Alain Planès, Jacques Rouvier). Medzi jej pedagógov patrili aj Elisabeth Leonskaja a Ferenc Rados. Vo svojej umeleckej činnosti sa zameriava prevažne na tvorbu obdobia baroka (Bach, Rameau, Couperin) a romantizmu. Na CD nahrála diela Jeana-Philippe Rameaua, Maurica Ravela a Luciana Beria. V roku 2009 jej Safran Foundation for Music udelilo cenu Grand Prix. Za interpretáciu francúzskej hudby získala Cenu Roberta Casadesusa, získala tiež hlavnú cenu na medzinárodnej hudobnej súťaži Vibraté International Music Competition. Je vyhľadávanou komornou hráčkou, účinkovala na známom fínskom festivale Kuhmo, spolupracuje s huslistom Danielom Rowlandom.

Jozef LUPTÁK (violončelo, SK) – jedna z osobností profilujúcich slov. hudobnú scénu. Absolvent VŠMU v Bratislave a Royal Academy of Music v Londýne (R. Cohen). Realizoval viacero CD nahrávok (o. i. Bachove Suity pre sólové violončelo, projekt Cello spájajúci výtvarné umenie a súčasnú hudbu inšpirovanú tvorbou J. S. Bacha, premiéry diel V. Godára, live záznam recitálu v Londýne), stál pri zrode početných diel súčasných autorov. Je spoluzakladateľom súboru Opera Aperta, iniciátorom a umeleckým riaditeľom festivalu Konvergencie. Pravidelne koncertuje na pódiumoch v Európe i zámorí, vedie majstrovské kurzy. Okrem klasickej hudby sa venuje tiež improvizácii a alternatívnym hudobným projektom (o.i. Chasidské piesne s akordeonistom B. Lenkom, huslistom M. Valentom a rabínom B. Myersom, afterPHURIKANE). Aktuálne pracuje na nahrávke violončelových koncertov, ktoré pre neho skomponovalo päť slovenských skladateľov. V r. 2010 získal Cenu ministra kultúry SR. (www.jozefluptak.com)

Milan PALÁ (husle, SK) – sa narodil v Prešove. Študoval na Konzervatóriu J. L. Bellu v Banskej Bystrici. Po absolvovaní pokračoval na viedenskej Universität für Musik und darstellende Kunst a vysokoškolské štúdium ukončil na Janáčkovej akadémii múzických umení v Brne, kde absolvoval v triede doc. Františka Novotného. Milan Paľa je nositeľom ocenení z domácich a medzinárodných súťaží, medzi ktoré patrí napr. Concourse Moderne Riga, Leoš Janáček Competition Brno, Bohuslav Martinů Competition, Anglo-Czecho-Slovak Trust London atď. Počas štúdia sa zúčastnil na viacerých medzinárodných majstrovských kurzoch u osobností ako V. Spivakov, S. Jaroševič alebo J. Guillou, s ktorým spolupracoval aj ako interpret jeho diel. Ako sólista účinkoval so Štátnou filharmóniou Brno, so Slovenskou filharmóniou, Symfonickým orchestrom Slovenského rozhlasu, Rozhlasovým orchestrom Kiev, Petrohradským kongresovým orchestrom, Petrohradským filharmonickým orchestrom, Capella of St. Petersburg a dirigentmi ako Theodor Guschlbauer, Howard Arman, Alexander Cernusenko, Leoš Svárovský, Ondřej Olos, David Svec, Peter Gribanov a iní. Koncertoval vo Švajčiarsku, Francúzsku, Rusku, na Ukrajine, Nemecku, Rakúsku, Malte. V r. 2009 získal Cenu Ľudovíta Rajtera. Cenu udeľuje Hudobné centrum mladej osobnosti slovenskej hudby. Milan Paľa je len druhým držiteľom tejto ceny, kedy bola prvýkrát udelená v roku 2006 a získal ju nielen za výnimočné interpretačné kvality, ale aj za svoj ojedinelý prístup k slovenskej hudbe, ktorá si prostredníctvom jeho strhujúceho podania získava čoraz väčšiu pozornosť nielen v domácich, ale aj zahraničných pódioch. (www.milanpala.com)

Simon TANDREE (viola, UK) – ako medzinárodne známy sólista a komorný hráč účinkoval v najvýznamnejších koncertných sálach vrátane Wigmore Hall, Concertgebouw, Konzerthaus v Berlíne i vo Viedni a v Knižnici kongresu vo Washingtone, pravidelne hráva na festivaloch po celom svete: v Mapute, v Sidney, v New Yorku i v Bratislave. Ako člen Doric String Quartet získal viaceré ocenenia (1. cena na Medzinárodnej súťaži komornej hudby v Osake, 2. cena na Borcianiho súťaži v Taliansku) a dve nominácie na Grammy za nahrávky pre vydavateľstvo Chandos. Simon spolupracoval s umelcami svetového renomé ako A. Melnikov, M. Padmore, Ch. Halevi, A. Marwood a L. Power. Je tiež žiadaným prvým violistom v súboroch ako Britten Sinfonia, Aurora Orchestra alebo Porto Sinfonica. Rád učí, viedol majstrovské kurzy v Španielsku, Indii, Indonézii a v Mozambiku, kde sa podieľa na projekte Xiquitsi, ktorý prináša klasickú hudbu deťom. Študoval na Guildhall School of Music and Drama v Londýne, v Detmolde a v Bazileji.

POĎAKOVANIE

p. Petrovi Bednárovi / p. Jurajovi Bártovi /
p. Robertovi Žitňanskému / p. Zuzane Šajgalíkovej /
p. Rastislavovi Šenkirikovi / p. Zuzane Komárovej /
p. Ivanovi Sečíkovi

TÍM FESTIVALU

Jozef Lupták /
Rút Veselová / Ivica Horáková / Zuzana Čičelová /
Ema Garaiová / Andrej Šuba / Adrian Rajter

UMELECKÝ RIADITEĽ

Jozef Lupták

DRAMATURGIA

Jozef Lupták a Andrej Šuba,
ďakujeme za podnetné rady a nápady Adrianovi Rajterovi

TEXTY A REDAKCIA BULLETINU

Andrej Šuba (ed.)
študenti Katedry hudobnej vedy Filozofickej fakulty UK
F. Baltés, J. Štrpková, M. Lengyelová, N. Koželuhová, A. Irhová,
T. Elijaš, P. Dobšínský

JAZYKOVÁ KOREKTÚRA

Andrej Šuba, Vladimír Zvara

GRAFICKÝ DIZAJN

Zuzana Čičelová

WWW.KONVERGENCIE.SK

HLAVNÝ USPORIADATEĽ A PRODUCENT

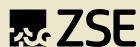
SPOLUORGANIZÁTOR

Bratislavský
samosprávny
kraj

PARTNERI

SLOVENSKÁ
sporiteľňa

rtv: :RÁDIO DEVÍN
POZHLAS A TELEVIZIA
SLOVENSKA

MEDIÁLNI PARTNERI

hudobný život

.týždeň

CITYLIFE.SK
CO SA DEJE V BRATISLAVE A OKOLI

ticketportal
www.ticketportal.sk

konvergenencie